

NOTE ETIMOLOGICE

IULIA MĂRGĂRIT

BIREȘĂR

Cu înțelesul „argat” și răspândire în Banat, derivatul anunțat a fost preluat de MDA exclusiv în varianta *beresar* și analizat etimologic: „*beres* + suf. *-ar*”. Obiecția noastră are în vedere insuficiența indicației menționate. Indiferent de varianta în care este înregistrat, *biresar* sau *beresar*, cuvântul continuă baza derivativă *biris*, *bires*, *beres*, reflexe dialectale ale împrumutului maghiar *béres* „argat”. Dacă *bires*, cu variantele lui este sinonim cu derivatul *biresar* se pune întrebarea dacă este vorba de un derivat necesar. Cu siguranță da, cel puțin în anumite contexte, mai precis în cele poetice în care, inclus într-o enumerare de formații derivative cu *-ar*, cuvântul simplu va primi în mod analogic aceeași tranșă finală: *Ai mei păcurari / Și ai mei stăvari / Și ai mei văcari / Și-ai mei biresari* (Pop în „Convorbiri literare” XXXVI, p. 901). Pentru eufonia textului, autorul popular a recurs la derivarea analogic-spontană realizând muzicalitatea impecabilă a celor 4 versuri.

Cazul „biresar” se înscrie într-o serie mai amplă de creații similare *domn / domnar* (*Un zlotar și-o celuit / Tot un fecior de zlotariu / Pe o fată de domnariu* – Bud, P.P., 15); *stolnic / stolnicar, tabac / tăbăcar, tobaș / toboșar* (Mărgărit PE 83–85; 169–171; 176–177; 177–179). În astfel de situații, dicționarele s-ar cuveni să specifice, după analiza corespunzătoare: „*biresar* < *bires* + suf. *-ar*, analogic contextual, după *stăvar, văcar*”, de la caz la caz.

BORNĂCÉI

Cuvânt inedit, *bornăcei* s.m. pl. „colaci de mică dimensiune oferii colindătorilor”, a fost înregistrat în anchetele de teren efectuate de cercetători de la Institutul de Etnografie și Folclor „Constantin Brăiloiu” al Academiei Române, în cadrul temei *Sărbători și obiceiuri, în Muntenia și în Dobrogea*. Unul dintre informatorii chestionați precizează evenimentul pentru care se pregăteau *bornăceii* și, totodată, mărimea acestora: *Pentru Moș Ajun se făceau colăcei mici, bornăcei. Colac mare se dădea de la fete pentru flăcăi. Bani primeau numai cei mari* (AER,

FD, XXXVIII, București, 2018, p. 127–145

259, Hagieni, com. Mihail Kogălniceanu, Ialomița). Termenul a fost livrat, exclusiv la plural, fără a reprezenta un impediment în analiză, întrucât, după desinență, se poate reconstitui singularul, fără dificultăți: *bornăcel* < *bornăcei*. Prin separarea afixului diminutival *-el*, rămâne baza derivativă, *bornac*. Textele dialectale mai vechi, culese la începutul secolului trecut, din același județ, atestă termenul-bază derivativă, pe care l-am identificat la analiză: *În seara zilei de 23 decembrie [...] copiii umblă cu „Bună dimineața la Moș Ajun”, în cete de câte 2–4, iar prin unele sate și mai mulți. Ei merg de la casă la casă și strigă la fereastră „Bună dimineața la Moș Ajun / Ne dați ori nu ne dați [...]”. Femeia, gazda casei, le dă nuci, **bornaci** (un fel de colaci mici), covrigi ori bani [...]. Bătrânii povestesc că prin unele sate era obiceiul [...] să zică „Mă chitii, mă chitii după sac, / Dă-mi babo, colacul și **bornacul** / Să mă duc la altă casă / Unde-i fata mai frumoasă” (I. Cr. I, nr. 1, 145, Ialomița). De fapt și DA înregistrează *bornac* din același județ, pe baza unei atestări din Șez. III, 198. La rândul lui, *bornac* a fost corupt din *bobârnac* „idem”, derivat pe teren românesc din împrumutul bulgar *br̄bona* > rom. *broboană* „boabă de fruct” (v. Mărgărit, PE, p. 51–53).*

BRUBÎNȚĂ

Cu semnificația „bubă mică”, *brubișă* s.f. a fost înregistrat în rubrica *Vocabular regional* din fostul raion Turnu-Severin, publicat în LR IX, 1960, nr. 5, p. 34. Cuvântul figurează în MDA, dar îmbogățit semantic, în baza sursei Ionescu, *Mehedinți*: 1. „prună”. 2. în expr. *a se face brobișă* [despre lapte] „a se covăși”. 3. „bubulișă, brobonișă”. Ultimul dintre sensuri a fost înregistrat și semnalat în LR/1960: *I-a ieșit niște **brubișe** pe picior*. Semnificativ este faptul că, probabil, nu întâmplător, cele 2 atestări provin din același ținut: Mehedinți. Pentru etimon, în MDA, cuvântul beneficiază de mențiunea „contaminație”: *bobîșă* și *broboană*. Obiecția noastră vizează ordinea neîntâmplătoare a cuvintelor angajate în intersectare, care pare să fie inversă, având în vedere rezultatul obținut. Prin urmare, *broboană* + *bobîșă*, în relație sinonimică, ambele desemnând boabe de fructe, fie și prin diminutiv, ar sta la baza unui potențial primitiv, *brobișă*. De fapt aceeași ordine, după cum e și firesc, o indică și DA, împreună cu var. *brobișă*, confirmând, în acest fel, rezultatul primordial al contaminației, utilizând informația, din TDRG. În absența altor atestări, DA limitează comentariul la semnalarea variantei citate. Ceea ce s-a petrecut ulterior, respectiv, modificarea survenită, *brobișă*, s-ar putea explica prin analogia **brobișă* / *brobonișă*, în privința nazalității dobândite, iar închiderea [o] > [u] s-ar fi petrecut sub influența unor lexeme ca *bubă*, *bubișă*, unul din sensurile cu care s-a diversificat sfera semantică a cuvântului în discuție.

BURBULEĂNĂ

Semnificând „prună mare, cărnoasă”, *burbuleană*, cuvânt înregistrat de Vârcol, *Vâlcea*, p. 90 a fost preluat de MDA în corpusul de cuvinte, dar cu mențiunea „etim. nec”. Formal, *burbuleană* poate fi apropiat de *burboană*, *borboană*, variante pentru *broboană*. Împrumut de origine bulgară *br̃bona* „boabă (de fruct)”, acesta din urmă figurează în dicționare cu sensul etimologic. Ne limităm la exemplul, de la o singură plantă, după DA: *broboanele strugurilor coapte* (*Biblia* 1688): *Scutură vița de cad jos broboanele* (Antim, C. 120 și în var. *burboană: burboana strugurelui*, răspuns la *Chestionarul* lui Hasdeu din plasa Olt (H XI, p. 143).

Apropierea *burboană* – *burbuleană* se justifică, „deopotrivă”, formal și semantic, întrucât ambele semnifică „boabă (de fruct) mai mare, mai mică” (avem în vedere, în principal, *boaba de strugure* de o dimensiune absolut variabilă). Prin urmare, p. ext. și *pruna* ar fi putut să fie numită *burboană*. Înclinăm către probabilitatea respectivă, întrucât în definiția pentru *burbuleană* apare un detaliu semnificativ: (prună) *cărnoasă*. După cum se știe, boaba de strugure îndeplinește această calitate, neavând un sâmbure dur, ci semințe care pot fi îngurgitate, iar impresia, la masticăție, este de „pulpă” integrală, de fruct „cărnos”.

Din punct de vedere formal, apropierea *burboană* – *burbuleană* ar putea să fie reconstituită. Diminutivul virtual *burbonea* < *borbonea*, var. metatetică (cf. *brobonea*, pl. *brobonele*: *Vin păsărele / Și iau brobonele / Și zboară cu ele!* – I. Cr. II, 262, după DA), în forma de pl. *burbonele* ar fi putut suferi un accident fonetic de felul metatezei: *burbolene*, de la care s-ar fi putut reconstitui, fără dificultate, singularul corespunzător: *burboleană*, prin asimilare vocalică progresivă: *burbuleană*.

Cuvântul discutat aparține unei familii lexicale al cărei nucleu îl constituie *broboană* „boabă de strugure”, cu multiple atestări în aria sudică v DGS s.v. 5 (ALRR – Munt și Dobr., Pl. 70, TDM I, III, AFLR).

Poziția consolidată a cuvântului în aria sudică poate fi apreciată și după îmbogățirea semantică, căci *broboana* sg. tant. definește „masa boabelor de struguri (excluzând ciorchinii), prelucrată pentru obținerea vinului”. Separarea boabelor de pe ciorchine are drept rezultat două produse, ambele cu valoare colectivă: *broboana* și, prin opoziție, *ciorchina*: *Ciorchina aea o zvârleam afară, c-aea nu e bună, amărăște vinu... Din cada aia putea să iasă și două sute de deca de vin, că era numai broboana* (AFLR, pct. 848, Săveni, Ialomița). Frecvența operației de obținere a vinului din *broboane* a dus la crearea verbului corespunzător: *brobonori* (*Gl. Munt.* / pct. 848): *Un ciur cam cât intră buricu deștului... și-l puneam pe cadă și eu numai broboneream*. Verbul este o atestare indirectă a numelui de agent: *brobonar* „cel ce stoarce *broboana*”, după cum a *brânzări*, a *brânzori* înseamnă a exercita îndeletnicirea de *brânzar* „cel care, la stână, face brânză” – termeni atestați în *Gl. Munt.* și DGS I.

CÚTE, CÚTĂ (autocorecție etimologică)

Cuvântul a fost tratat, în mod regretabil, între împrumuturile de origine bulgară din graiurile muntenești (Mărgărit 2009, 275). În intervenția de față facem cuvenita rectificare cu satisfacția de a-l fi identificat, ulterior, în fondul moștenit din latină, dar nesemnlat până în prezent. Devierea formală și îmbogățirea semantică sunt factorii care obstrucționează identitatea reală a lexemului, cu punctul real de plecare: *cute*.

Acesta face parte dintr-un cuplu lexical, *cute/gresie*, care divide dacoromâna în două jumătăți, nord/sud. Moștenit din latină, *cotem* „piatră de gresie pentru ascuțit unelte tăioase, mai ales coasa”, *cute* s-a păstrat activ până astăzi în aria nordică. A fost înregistrat cu funcții și sensuri derutante. Prin conversiune, se întâlnește în funcțiune adverbială: *beat cute* „foarte beat” [= beat mort]; *a se face cute* [despre un preparat culinar, de felul mămăligii] *s-o făcut mămăliga cute de vârtoasă* „s-a învârtoșat” (Șez. XXIII, p. 44, DA s.v.).

După cum se poate observa, prin utilizarea adverbială a lexemului, se realizează superlativul absolut în cazul acțiunii sau al însușirii respective. Dacă prin *vârtoasă*, *învârtoșată*, *mămăliga*, ca preparat culinar, a fost afectată calitativ, prin stadiul „cute” a devenit necomestibilă irevocabil. Starea de compromitere a preparatului este reprodusă și verbal: *s-a încutioșat* (v. DA s.v. *cute*). Creat după modelul *învrtoșă*, noul verb presupune o bază derivativă inedită, adjectivul *cutios*, ~-asă, în simetrie cu *vârtos*, ~-asă. Fără să fie sinonime, decât aparent, derivatul nou apărut constituie un superlativ prin particularitatea de piatră dură a bazei *cute*, atribuită produsului culinar. Toate acestea atestă calitatea de cuvânt viu a lexemului. În aceeași ordine de idei, el cunoaște și dezvoltări de sens, nesemnlate până în prezent, deși atestarea datează de la începutul secolului trecut: *Merge hâda la zăton / Cu o cute de sopon, / Să se spele ca de domn! / Eu mă spal cu apă rece / Și pe hâda oi întrece* (Bud, P.P.: p. 55/93).

În sintagma *cute de sopon*, de altfel, o metaforă, se are în vedere dimensiunea obiectului determinat și, eventual, forma, exprimând uzura prin funcționalitate în ambele cazuri (mod de prezentare și mărime). Provenind din Maramureș, *cute de sopon* s-a fixat ca atare, în aria nordică, structura extinzându-se până în Basarabia, în nordul provinciei. *Dicț. dialectal II* confirmă *cute de sopon* cu glosa „calup de săpun pentru spălat”. Este de presupus că în divizarea masei de săpun, preparat în gospodăria țărănească, în calupuri, din punctul de vedere al formei și dimensiunii, femeile nu au avut în vedere *cutea*, formă rezultată *a posteriori*. Tot în aceeași zonă, în ALM II, h. 678 / pct. 6, 10 s-a înregistrat aceeași sintagmă în sinonimie cu *băcată de calup de săpun*. Precizarea nu este lipsită de însemnătate, confirmând identitatea: *cute* = *bucată*, *rest de calup*... Asemănarea formală s-a realizat prin folosirea bucății de săpun. Mai apoi, *p. ext.*, *cute de săpun* a devenit sinonim cu *calup de*...

Prin simetrie, în aria sudică, din punctul de vedere al aceluiași termen, întâlnim un tablou diferit al formelor și atestărilor: var. *cută* s.f. pl. *cute* **1.** *Gl. Olt.* / pct. 998, ALRR – Munt. și Dobr., *Gl. Munt.* / pct. 777, 781, 784, 815, 821, 849 „bucătică, cub de zahăr”: [Pe colaci] *punea și ea vo cută de zaar* / pct. 998, Islaz, fostul raion Turnu-Măgurele. *Puneai două, trei cute de zahăr pe pâine* (TDM I: p. 424, pct. 781, Furculești, Teleorman). **2.** „bucată, felie de pepene”: [Bumbacul] *îl scoți din alea [= măciulii], că să scoate singur din alea care să despică ca cutili de pepene [...] parcă este felii de pepene* (TDM III, p. 519, pct. 826, Ghimpați, jud. Ilfov). Cu înțelesul „cub de zahăr”, *cute* a mai fost înregistrat în Argeș (*Lexic reg.* II, p. 13) și în Oltenia (Bărbuț, *Dicț. olt.*).

Prin comparație cu cele mai noi materiale investigate, sursele mai vechi confirmă semantismul „felie”, chiar mai diversificat, prin raportare, în general, la fructele, legumele de formă sferică, susceptibile de a fi tăiate astfel. A. Pann, *ap. Zanne*, P IV, p. 101: *Dintr-o ridiche, patru feluri de mâncări se face: rasă și nerasă, cute și felii*. Delavrancea, *Opere*, II: 2: *Unchiașul se șterse cu o cută de măr la ochi*. MAT. FOLK., p. 554: *O cută de pepene / Trece printre fire repede?* (Suveica). Semantismul pentru *cută* este confirmat în versiunea aceleiași ghicitori dintr-o altă colecție de folclor: *Felia de pepene / trece pe sub poduri repede* (Teodorescu, P.P., p. 246).

În toate contextele dezvoltate, *cută de pepene, de măr, de ridiche, de zahăr*, în realitate inovații lexicale, punctul de plecare l-a constituit *cute*. Afirmația se susține prin similitudinea dintre *cute*, obiectul-model și celelalte cu denumiri metaforice: *cute de sopon*, stadiu secund prin raportare la *calup* „bucată triunghiulară, dreptunghiulară de săpun” (CADE s.v.). În urma folosirii, bucată inițială și-a pierdut forma prin rotunjirea colțurilor și subțierea părții de mijloc încât, din punctul de vedere al aspectului, poate aminti *cutea*. Probabil, un fapt oarecum similar s-a petrecut și în cazul compusului *cută de zahăr*, din aria sudică. *Căpățâna*, odinioară denumirea pentru forma de prezentare a *conului de zahăr*, la spargere se dezmembra în bucăți, dintre care unele, formal, ar fi evocat *cutea*. În cazul pepenilor galbeni, au fost denumite metaforic feliile marcate prin adâncituri și îngustări dimensionale la capete, sugerând, ca aspect, aceeași *cute*. Indiscutabil, s-a atribuit o denumire identică feliilor de pepene verde, apoi oricărei felii dintr-un fruct (măr) sau legumă (ridiche) de formă rotundă, rotund-ovală (pară).

Neîndoielnic în crearea sintagmei metaforice s-a avut în vedere un obiect cunoscut, chiar dacă în spații restrânse, răzlețe, din imediata apropiere, și nu de peste munți. Dacă în NALR – Olt., *Pl. 4* / pct. 948, 949 și *Pl. 75* / pct. 905, 935–938, 940–942, 944–946, 948, 946 într-o fâșie subcarpatică din Gorj, cu extremitatea vestică până către Banat, aproape compact, a fost notat *cute*, probabil un reflex de dincolo de munți, punctele răzlețe în care s-au conturat sintagmele în discuție ne determină să presupunem o arie cu mult mai largă cândva, din ce în ce mai restrânsă ulterior. Angajarea cuvântului de bază, *cute*, în creații metaforice presupune, cum am mai afirmat, buna cunoaștere a acestuia prin experiență proprie.

Modificarea finalei *cute* > *cută* s-ar putea explica fonetic, în limitele unei organizări primare *cute de pepene*, respectiv prin disimilare, în cadrul ansamblului, sau prin tendința de marcare a categoriei numerice. DGS I înregistrează, cum este și firesc, în articole diferite *cută* s.f., pl. *cute*, fără determinare, nerespectând îmbinarea *cută de zaar* din citat, deși, numai în această structură semnifică 1. „bucătică, cub de zahăr”: *Punea și ea vo cută dă zahăr* (Gl. Olt. / pct. 998). *Punea două-trei cute de zahăr pe pâine* (Gl. Munt. / pct. 781). 2. „felie de pepene” în condițiile aceleiași citări trunchiate... *se despică ca cutele de pepene* (TDM III, pct. 826) și *cute* „gresie”, fapt ce legitimează autonomia noului cuvânt.

ÎNZĂPĂDÍ

Întâlnit într-o povestire de D. D. Pătrășcanu, *Înzăpădiți*, verbul *înzăpădi* atrage atenția cititorului prin forma sa inedită. Prezența acestuia în scrierea literară menționată este contextual adecvată pe deplin: doi prieteni, în ultima zi a anului în curs, se întorc la Iași, unde, de fapt, locuiau, cu ultimul tren, (și) pentru a serba evenimentul tradițional. Pe neașteptate, rigorile iernii se fac simțite prin blocarea liniei ferate cu nămeți de zăpadă, motiv pentru care sunt constrânși să-și întrerupă călătoria la Pașcani. Unul dintre ei înștiințează familiei, prin telegramă, ghinionul „**Înzăpădit!** Revelionul la Han Ghidale! Vouă, petrecere frumoasă!” (Pătrășcanu, *Opere*, 232). Eventuala suspiciune asupra identității reale a verbului se spulberă prin apariția sa repetată în narațiune, nu numai în participiul *înzăpădit!* Oficialitățile CFR fac demersuri pentru a evalua situația și a restabili normalitatea prin punerea trenului în mișcare: *Am trimis în recunoaștere două mașini la Ruginoasa – cam pe acolo se înzăpădește – și acum așteptăm rezultatul* (*ibid.*, p. 233). Dat fiind momentul festiv iminent, în fața perspectivei de a rămâne în gară, cei doi pasageri sunt invitați de șeful gării pentru a întâmpina noul an împreună cu ceilalți oaspeți ai acestuia: *Invitații continuă să sosească: șeful poștei, subșeful gării [...] Naum și Chirilovici au fost prezentați la fiecare: **Înzăpădiți!*** (*ibid.*: p. 135).

Apelul la dicționarele curente nu confirmă cuvântul-titlu, unde, invariabil, figurează *înzăpezi* cu analiza „*în + zăpadă*”.

Cazul, sub aspect formal-etimologic, i-a atras atenția lui Al. Graur: „Nu am de spus ceva nou cu privire la originea acestui cuvânt: DA, CADE, DLRM [la care adăugăm DEX s.v.] îl explică simplu și corect ca derivat de la *zăpadă* (TDRG nu-l inserează). Dar Scriban, pe tonul categoric și violent care-i e obișnuit, îl amendează «greșit format de ignoranți din pluralul *zăpezi*», în locul formei pe care el o consideră justă, *înzăpădi* (ER, 109)”. Punctul de vedere formulat de Scriban, este respins de Al. Graur, în baza unui argument întemeiat: „abuzul explicației prin plural, acolo unde pluralul nu are «o poziție superioară», nefiind mai folosit decât singularul corespunzător”. Mai mult decât atât, în cazul de față „nu e niciun motiv să se pornească de la plural: verbul fiind de conjugarea a IV-a, corelația de timbru a

făcut să se schimbe *ă* în *e* [...]. Pentru *i* din silaba finală, vezi derivate ca *bolunzi*, *slobozi*” (id., *ib.*). Înregistrarea variantei *înzepezi* în DA este interpretată de Al. Graur, ca modificare fonetică succesivă a unui verb primitiv, ignorat sau omis de dicționare. Reproșul lingvistului, justificat de altfel, „DA... în mod curios, nu cunoaște pe *înzăpedi*” constituie imboldul pentru care am încercat să reperăm verbul în alte surse. În mod surprinzător, acestea s-au dovedit nu puține:

Caragiale 2001, p. 512: *Care vasăzică, ingerințe peste ingerințe, înzăpădiri pe linia Buzău–Galați, înzăpădiri pe linia Tecuci–Galați.*

– p. 513: *Pentru ca să împiedice pe acești corifei conservatori de la o reușită sigură... infamul guvern înzăpădește întâi linia Buzău–Brăila–Galați.*

M. Sadoveanu: *Deodată în ziua tristă și fără soare prin cetinile înzăpădite ... se strecură un val de umbră.*

I. Adam, 1902, p. 203: *Rândurile se împlineau cu câte o pasăre de noapte... aruncată de vântul înzăpădit în streșina asta săracă.*

G. Coșbuc 1973, p. 49: *Eu m-am făcut că nu înțeleg care e adevărata cauză a înzăpădirii mele.*

În opera poetului apare și o variantă inedită, virtuală creație proprie sau existentă în epocă: *E liniște-n văzduh și noaptea vine / Cu cer senin pe câmpu-nzăpădat* (id., *ibid.*).

G. Bacovia 1986, p. 83: *Sub streșină cerdacul / Se-ntunecă măhnit / Stă rezemat-o față / De stâlpu-nzăpădit.*

N. Gane, 1979, p. 457: *Cânta Barbu, cânta parcă n-avea capul înzăpădit de ani.*

G. Stere, 2010, p. 52: *Conul Tică îi scruta cu băgare de seamă orice mișcare a feței, mângâindu-și fluviul alb ce-i încadra partea de jos a capului înzăpedit, dar încă leonin.* De remarcat aceeași imagine metaforică la cei doi scriitori, N. Gane și C. Stere, fie creație independentă, apelând la aceleași resurse lexicale, fie cunoscută în limba comună a epocii din Moldova.

Atestările citate reproduc situația corespunzătoare sec. al XIX-lea (sfârșit) și al XX-lea (început).

Pentru epoca anterioară menționăm: Corbea, D.: *nivatus, -a, -um*, „*înzăpădit*, în omăt rătăcit, -ă”, iar pentru secolul de început al culturii române: Coresi, Ps., 127: *Când împarte de ceriu împărații spre îns, zăpadește-se în Selmon.* Aceeași variantă simplă apare și cu sens figurat la același autor: *Sufletul de nu se va nălbi înainte și să se zăpădească cu scârbele..., nu se poate înfluri* Coresi, Ev., 87, după DLR. De fapt, DLR înregistrează *zăpădi*, învechit și regional, pe care CADE l-a inclus în repertoriul său cu semnul arhaicității, ca și SDLR, de altfel. În limba veche, conform textelor lui Coresi, avea curs varianta fără prefix a verbului, pe care Al. Graur nu a luat-o în calcul.

Referitor la origine, DLR indică v. sl. **za-pasti, *za-pado*, ignorând posibilitatea derivării interne. Multiplele atestări, cu și fără prefix, probează calitatea de derivat a verbului (*in*)*zăpădi*, a cărui evoluție fonetică normală a dus la varianta actuală *înzăpezi*.

TDRG, serie nouă, unde figurează primul citat din opera lui Coresi, indică ambele forme *înzăpădi*, *înzăpăda*. Prin urmare, excludem ipoteza referitoare la aportul personal al poetului G. Coșbuc, în ceea ce privește crearea unei noi variante.

Cea mai recentă atestare pentru *înzăpădi* provine din palierul dialectal, respectiv din Argeș atât pentru verb: ***S-au înzăpădit drumurile, e nămol de zăpadă!***, cât și pentru substantiv: *înzăpădire* (*Gl. Argeș*). Se cuvine să remarcăm metafora oximoronică a cărei prezență motivează verbul contextual.

Citatele de mai sus susțin decisiv, dacă mai era cazul, atât punctul de vedere avansat de Al. Graur, respectiv etimonul *în- +zapadă*, cât și recunoașterea etapelor tranzitorii *înzăpădi*, *înzăpăda*, de altfel înregistrate numeric satisfăcător în diverse surse. Așadar, legitimitatea etimonului *în + zăpadă*, cu var. primitivă *zăpădi*, *înzăpădi*, *înzăpăda*, exclude alte comentarii, impunând citarea acestora în dicționare pentru cunoașterea traiectului parcurs de varianta actuală *înzăpezi*. În plus, includerea fazelor de tranziție contribuie la validarea ipotezei etimologice *în- + zăpadă* în certitudine, fără drept de apel.

MALCAVÉTE

După *Gl. Argeș*, unde figurează, *malcavete* s.m. constituie un termen injurios pentru a desemna un „om grosolan, bădăran, moșic, (făcut) din topor”: *Cu malcavetele-ăsta ți-ai găsit tu să-ți bagi în cărd?* În absența unui citat care să ilustreze convingător semantismul, pentru originea acestuia, propunem contaminația (cvasi)sinonimică: *malac + gorobete > *malacobete*, cu metateză și acomodare, *malcabete* iar prin acomodare surdă/sonoră, respectiv, [c] – [b] > [c] – [v]: *malcavete*. Amintim că *malac*, în sens propriu, desemnează „puiul bivoliței”, iar figurativ „om grosolan” (cf. infra nota *MĂCĂLOI*), iar *gorobete* semnifică „om prost, de rând, de nimic” (Bărbuț, *Dicț. ol.*). Cumulul semantic, realizat prin contaminație, conferă superioritate expresivă cuvântului rezultat: *malcavete*.

MĂCĂLOI

Înregistrat de L. Costin Gr. Ban. II, *măcăloniu* având înțelesul „om gras”, literarizat, *măcăloi* s.m., nu a fost inclus în repertoriul lexical DLR. În consecință, Eugenia Contraș 1982, p. 22 îl semnalează pentru recuperare, preluând și citatul ilustrativ din lucrarea citată: *S-a făcut un măcăloniu Macare*. Cuvântul prezintă interes și prin derivativ care perpetuează, la nivel dialectal, afixul moștenit din latină, *-oneus*, *-onea*.

Ca etimon, absent în intervenția autoarei menționate, propunem *malac* „pui al bivoliței”, împrumut din bulgară (*malak*). Un potențial derivat augmentativ,

mălăconiu = *mălăcoi*, tema având curs ca epitet depreciativ la adresa unui „om mare și gras”, cu precădere în aria sudică (*Fir-ai al dracului dă malac răgușit* – Stănoiu, C.I., 99 – după DLR), prin metateză, accident curent la nivel dialectal, ar putea explica varianta din titlu, *măcăloi*. Atașarea formantului *-oi* pe lângă o bază derivativă, semantic ea însăși cu suficientă încărcătură de dispreț, conferă derivatului rezultat un pronunțat caracter peiorativ.

MĂIERĂȚURI

(variantă interpretativă)

Din aceeași listă a unităților lexicale neintroduse în DLR face parte și derivatul (?) *măierături* s.f. pl. (Transilv.), glosat „măieriște” și analizat *maier* + suf. *-ătură* de Eugenia Contraș, 1982, p. 22, odată cu includerea în seria cuvintelor lăsate pe dinafară de DLR. Dat fiind faptul că derivativul selectează, prin excelență, baze verbale (Seche 1962, p. 189), combinația cu *maier*, după DLR, s.n. (Transilv., Olt.) „mică gospodărie (țărănească sau grădină la marginea unui oraș [șăsesc]); măieriște” ridică obiecții. Din acest motiv avem în vedere o altă modalitate de formare cum ar fi analogia. Nu excludem posibilitatea ca *măierătură* să fi rezultat prin remodelarea sinonimului *măieriște* în partea afixală sub impulsul unor derivate de felul *arătură*, *curătură*, la origine, deverbale. O astfel de gospodărie de câmp, în cazul unui teren cu vegetație, putea fi amplasată și după defrișare (= *curat*) sau între terenuri defrișate pe o astfel de suprafață (= *curătură*): Un context de felul: *Umblă măicuță-ta / Pe arături / Pe curături / Să-mi strângă fermecături* (Doine, p. 258, după DA) ar fi putut ocaziona, în versul ultim o modificare de felul: **Să facă măierături...*

Textul reprezintă o variantă interpretativă în raport cu o intervenție anterioară (Mărgărit 2017, p. 53).

MÂCLÚIE, MLĂCUIȘTE

Inclus de Eugenia Contraș 1982, p. 26 în lista cuvintelor „pierdute” de DLR, *mâcluie* s.f. are curs în Oltenia. Cu însemnarea „loc mocirlos”, cuvântul a fost extras din volumul FOLC. OLT. MUNT. I, p. 433. Pentru origine se trimite la *mlacă*. Notat de L. Costin, *Gr. Ban.*, din Valea Carașului, *mlacă* a fost glosat „loc tinos, mlăștinos”. Ca regionalism, el re apare în DLRM, în DEX și în DLR. Toate cele 3 dicționare indică etimonul bg. sb. *mlaka*. Prin derivare cu suf. *-uie*, rezultatul obținut *mlăcuie*, probabil datorită grupului consonantic de început [ml], mai puțin frecvent în lexicul limbii române (în DLRM și în DEX figurează, exclusiv, *mlacă*, *mladă*, *mlăștină* cu derivatele lor!) dovedește o stabilitate precară, fiind

„predispus” la accidente fonetice. Prin metateză, derivatul devine *măcluie*, *mâcluie*. De altfel, același accident s-ar fi putut petrece la nivelul bazei derivative. În acest sens, DLR a înregistrat varianta *maclă*, care ar explica mult mai direct derivatul *măcluie*, *mâcluie*.

De la aceeași temă derivativă, Eugenia Contraș 1982, p. 27 a reținut încă un derivat, absent din DLR: *mlăcuiște*, pentru estul Banatului și atestat în FOLC. OLT. MUNT. I, p. 434. Indicația etimologică a autoarei „de la *mlacă*” este cu totul insuficientă. În crearea cu suf. *-iște*, *mlăcuiște* ar fi putut urma îndeaproape modelul *lăcoviște*, de altfel, sinonim, obținut ca răspuns pentru Oltenia încă de Hasdeu pentru chestionar. La rândul lui, *lăcoviște*, cu var. *lacoviște*, un derivat în *-iște* din bulgară și/sau sârbă de la *lokva* „bâltoacă”, pe terenul limbii române, prin etimologie populară, apropiat de *lac* „bâltoacă”, obține transparență locală deplină. Analiza pentru *mlăcuiște* relevă baza derivativă *mlăcuie*, la rândul său potențial derivat de la primitivul *mlacă*.

MĂRĂ

Răspândit în Moldova și în nord-estul Munteniei, *mără* s.f., adesea în corelație cu *hără*, semnificând „ceartă continuă, neînțelegere”, este atestat de Păsculescu, L.P., p. 116 (*Nu mai sunt înconjurată / Cu dat, cu fapt, / Cu aruncat, / Cu adăpătură, / Cu hără, / Cu mără*). DA atestă cuvântul ca interjecție, în corelație cu *hără* s.v. *hâr* interj.

DLR nu inserează cuvântul în coloanele sale, drept pentru care, recuperatoriu, este semnalat de E. Contraș 1982, p. 27.

În privința etimologiei, de care cuvântul este privat, în paragraful-semnal, presupunem crearea acestuia prin derivare postverbală de la *mârâi*. Existența unui verb sinonim și paronim, de la care s-a desprins regresivul *hără*, după toate probabilitățile, a impulsionat desprinderea, prin simetrie, a numelui *mără*.

MÂȚOGOIAN

Identificat de Eugenia Contraș 1982, p. 27 în *Bibliografia* DLR, respectiv, într-un basm cules din Cresuia-Beiuș, a fost inclus în lista unităților lexicale omise de DLR. Basmul în cauză figurează în Bârlea, A P I, p. 126: *Cându-i odată, să satură copiii de jucat cu briștele, le chirilește [= găurește] păn lemn și le bagă pă o șfară tăte briștele. Ș-ave p-aco un mătogoian de-ăla mare, mortan, cum zăce căță el, i leagă la el la gât*. Semnalul Eugeniei Contraș conține și indicația etimologică „de la *măț*”, evident, cu totul insuficientă.

Cuvântul-titlu se dovedește interpretabil. Analiza relevă trei afixe, convergente semantic, a căror prezență se explică prin tendința de hipercharacterizare a derivatului.

Mai întâi s-a apelat la formantul *-oc* pentru a marca distincția *mâț/mățoc* (cf. *mânz/mânzoc* „mânz de 2–3 ani”). Uzul a dus, probabil, la slăbirea valorică a sufixului și a impus reluarea derivării: *mățoc*, cu sonorizare *mățog*, devenind *mățogoi*. Prin noul afix, *mățogoi* amintește de *mățoi* cu care este corelabil, formal și semantic, având valoare comună augmentativ-moțională. Același proces de derivare se repetă pentru a treia oară: *mățocoian*, *mățogoian*, raportabil la *mățan* (v. DLR s.v.). Formație suprasufixată, *mățogoian*, la analiză relevă cumulul de formanți atașați în „etape” din rațiuni formal-expressive. Corpul fonetic *măț*, mascul pentru *măță*, „s-a consolidat” prin grupajul celor 3 afixe, ca formă, iar ca sens desemnează animalul matur dimensional în cuplul *măț – măță*.

MILOGĂR

Extras de Eugenia Contraș 1982, p. 25 din Lexic reg. I, p. 83, fostul raion Râmnicu-Vâlcea, *milogar* „persoană care se milogeste, milog” face parte dintre cuvintele omise de DLR și inventariate de autoarea amintită. Pentru etimon se indică analiza *milog* + suf. *-ar*. Formal situația se prezintă astfel. Dar derivatul necesită o explicație care să-l motiveze. Relația sinonimică *milog–milogar* arată că noua formațiune derivativă nu suplinește un gol și că apariția acestuia s-ar explica în alt mod. Presupunem intervenția analogiei ca factor declanșator. Derivate în suf. *-ar*, cvasisinonime ar fi putut determina „extensiunea” *milog* > *milogar*. Avem în vedere, de pildă, *desăgar* glosat în DLR cu subsensul „(călugăr) cerșetor”, cu alte cuvinte, *desăgar* = *milog*, p. ext. *milogar*.

Derivatul strict analogic face parte dintr-o serie mai largă care reunește astfel de cazuri (v. *supra bireș – bireșar*).

MIRIOĂRĂ

(un nou punct de vedere)

Semnalat de Eugenia Contraș 1982, p. 25, pe baza atestărilor din Izv. XVI, p. 359, LPM II, p. 490, cuvântul *mirioară* s.f., pl. *mirioare* „mielușea de un an; mioară”, în virtutea neinclunderii în DLR, nu dispune de rezolvare etimologică. În acest sens, considerăm că este vorba de un derivat cu suf. *-ioară* (cf. *Lunioara* „nume de vacă născută luna” – Pascu, Suf., p. 162) de la baza *mioară*. Virtualul rezultat *miorioară*, excesiv de incomod la rostire, prin dimensiune, și, mai ales, prin repetarea aceleiași vocale [o], a impus de la sine o anumită reducere. Modificarea s-ar fi putut realiza prin disimilarea vocalei în exces, cu rezultatul *mirioară*.

Nota conține un nou punct de vedere diferit față de Mărgărit 2017, p. 59.

MITÁRCĂ, MITÁRCUȚĂ, PITÁRCĂ

Ca s.f. sg. și pl., diminutivul *mitărcuță*, *mitărcuțe* figurează în *Gl. Munt.* și în DGS II, alături de tema *mitarcă*, pl. *mitărci* „mânătarcă”, pe baza atestărilor din textul dialectal corespunzător, publicat în volumul TDM II. Diminutivul în cauză, ca formație absolut inedită, i-a atras atenția Eugeniei Contraș 1982, p. 27 care l-a inserat în lista lexemelor rămase în afara DLR. Pentru *mitarcă*, în paragraful rezervat etimologiei, dicționarul-tezaur limitează informația la mențiunea cf. *pitarcă*. Ne-am oprit asupra acesteia, pentru că problema originii se pune în mod special pentru baza respectivă, creația diminutivală, etimologic, înscriindu-se într-o anumită legitate. Relația *mitarcă* „mânătarcă”, livrată de glosa din DLR, relevă apropierea dintre cele două unități lexicale, diferite prin dimensiune. Alăturarea acestora relevă faptul că soluția haplogiei s-a impus aproape de la sine. Textele dialectale munteneste confirmă, deopotrivă, cursul variantei abreviate, cât și al diminutivului: „– Bă nea Ionică [...] adu-ne, bre, niște **mitărci**, așa să spune acolo la munte... Frige ăla acolo... Domne, dăpă ce-am încărcat blana, atâta ne-a lăsat **mitărcuțele**-alea... că cân ne-a luat o durime și-o amețală dă cap... Noroc că ne-am oprit la senator [sic!] și ne-a făcut câte-o ijeptie” (TDM II, p. 65, pct. 695, Brănești, Dâmbovița).

Pentru a explica *pitarcă*, DLR se limitează la sugestia „cf. *pită*, *mânătarcă*”. Primul termen constituie o denumire metaforică pentru un tip de ciuperci comestibile a căror pălărie evocă o *pită* [= pâine]. D. Bejan, *Nume de plante formate prin contaminație*, în LR XXXIV, 1985, nr. 1, p. 29, pentru a explica numele *pitarcă* apelează la contaminația *pită* + *mânătarcă*. În locul celui de la al doilea termen propunem varianta abreviată, cu largă răspândire în Transilvania, și în sintagma *mitarcă pietroasă*, înregistrată încă de Hasdeu în Chestionarul său pentru jud. Buzău (H II, 44), de Zach. C. Panțu, *Plantele cunoscute de poporul român*, 1929, de Coman, *Gl.* (1939), din Muscel. Conexiunea *pită* + *mitarcă* ar fi avut toate șansele să fie mult mai agreată de vorbitori decât *pită* + *mânătarcă*.

MITUTULÉL

Reperat de Eugenia Contraș pentru Transilvania, *mitutulel* „mititel” figurează în lista de omisiuni din DLR întocmită în consecință. Identificat în Bibliografia DLR, respectiv, Marian Ins., p. 533 (*Tu gugulea*, / **Mitutulea**... / *Din pustie* / *Fă-l pe N...*) este semnalat de autoarea citată împreună cu informația etimologică „de la *mic*”. Rezolvarea fiind mult prea generală, reluăm problema.

Cu siguranță, punctul de plecare îl constituie adjectivul *mic*, dar într-o primă etapă de derivare *micuț*, cu pl. *micuți*. Pentru stabilirea unei opoziții pertinente sg./pl., s-a refăcut un nou sg. pe baza alternanței: *micut*. La rândul lui, supus

derivării cu suf. diminutival *-el*, convergent semantic cu *-uț*, *micut* stă la baza adj. *micutel*. Prin asimilare consonantică regresivă la distanță [c] – [t] > [t] – [t], a rezultat *mitutel* ofertant, ca structură, pentru modificări fonetice succesive. Prin asimilarea vocalică progresivă [i] – [u] > [i] – [i], a apărut *mititel* din limba comună. Următoarea schimbare ar fi constat într-un proces de propagare a silabei *tu*, în cadrul contextului sonor *mitutel* soldată cu un nou adjectiv, distinct de bază, prin reduplicare: **mitututel*. Disimilarea consonantică regresivă la distanța [t] – [t] > [l] – [l], probabil, a desăvârșit formal cuvântul. Suita de modificări multiple se explică prin semantismul primitivului (*mic*) și prin sfera de referință a acestuia. Atribuirea acestuia, prin excelență, ființelor mici, de predilecție copiilor la vârsta corespunzătoare, constituie premiza creativității imprevizibile în cazul discutat.

MOȘTENEÁN

Cuvântul-titlu, *moștenean* „moștean, băștinaș”, notat de T. Dinu, Ț.O., p. 22 (*Și eu-s moștenian de-aceia, nu trebuie să mă băžăcorești!*), se numără printre elementele lexicale nepreluate în corpusul DLR și notificate de Eugenia Contraș, LR, 1982, p. 27. Pentru proveniența cuvântului, autoarea indică analiza „*moșteni* + suf. *-ean*”. Reproșul nostru vizează combinația puțin probabilă, verb/sufix nominal. În locul acesteia, propunem relația *moștean* + suf. *-ean*, *moștenean* fiind, așadar, descendent de la *moștean*. Este și argumentul în virtutea căruia protestează subiectul înregistrat, calitatea lui de *localnic* legitimându-i dreptul la respectul cuvenit, ca băștinaș.

PALTON, BALTON

Cuvântul și varianta, deopotrivă, *palton*, *balton*, i-au atras atenția lui Al. Graur (ER, 56), sub aspectul etimologiei. Drept urmare, a apelat la dicționare unde a constatat puncte de vedere divergente: „TDRG și CADE trimit pentru *palton* la fr. *paleto*. [Alături de acestea, menționăm DEX și DLR care, mult mai târziu, optează pentru același etimon de origine franceză]. DU presupune un intermediar slav, iar Scriban, urmat de DLRM, pornește de la rus., pol. *palton*”. Latura vulnerabilă a ultimei indicații stă în faptul că în dicționarele rusești și în cele poloneze nu figurează forma *palton*. În condițiile date, Al. Graur consideră că nazala terminală din *palton* s-ar explica, cel mai bine, prin limba română, făcând trimitere la o intervenție proprie din BL, IV, 1936, 107. „En ajoutant un *n* à la finale en *-o*, le mot devenait parfaitement normal en roumain, puisqu’il y a bien de noms anciens terminés en *-n*, et même il prenait un aspect un peu plus français, car le nombre des mots français en *-on* ayant passé en roumain est considérable. C’est même sans doute là l’origine de l’*n* ajouté aux mots cités: puisque fr. *miliõ*, *salõ* etc. étaient

devenus en roumain *milion, salon*, on pouvait tout aussi bien transformez *palto* en *palton*". În acest fel, lingvistul român se disociază de BEP care motivează prezența lui [n] prin influența altui lexem din același domeniu de referință: *pantalon*. În ceea ce ne privește, întrucât relația *palton / pantalon* nu este atât de direct și de motivată, considerăm că este vorba, într-adevăr, de o influență, dar de o alta, cu mult mai credibilă. Neologismul în cauză a ajuns în limba română nu mai devreme de sec. al XIX-lea, conform attestărilor DLR, unde a dislocat, după toate probabilitățile, un cuvânt de origine slavă, în curs până atunci, prin care se definea articolul vestimentar corespunzător: *zăbun*. Dacă admitem că elementul neologic în discuție a putut pătrunde, în egală măsură, prin limba franceză, dar și mediat de limba rusă, pentru această ultimă posibilitate avem în vedere, în primul rând, drept cale de acces, Moldova. Pentru impactul cu variantele curente, în epocă, *zăbon, zobon* (așa cum apare *zăbun*, atestat la Negruzzi S. I, 145: *Peste zobonul de stofă aurită purta un benișel de felendreș*), nu se cuvine să ne oprim neapărat la ultima, întrucât fonetic, în intersectarea cu **palto*, ambele ar fi putut precipita impunerea aceleiași consoane terminale: *palton*. Ipoteza nu contravine propunerii avansate de Al. Graur, ci, dimpotrivă, ar urma să o completeze din punct de vedere practic. Cazurile exemplificate, *milion, salon* reproduc nazala finală din structura originară: fr. *million*, fr. *salon*. De aceea motivația nu se extinde și la *palto* < *paletot*, diferit prin consoana finală. Argumentul în virtutea căruia **palto* a devenit *palton*, pe terenul limbii române, nu pare suficient de convingător.

În privința var. *balton*, Al. Graur constată absența acesteia din dicționare pentru epoca respectivă (reperul fiind anul de apariție a volumului ER: 1963), „deși circulă sau, cel puțin, a circulat intens în mediul oamenilor neinstruiți”. Varianta, apare notată, pentru prima oară de Avram SCL, XIII, p. 429. Puțin mai târziu va fi inclusă în DLR s.v. *palton*. După cum remarcă același lingvist, varianta cu sonoră la inițială a fost înregistrată în dicționarele bulgărești, fapt ce ar pleda pentru originea românească a acesteia: v. DBR s.v. *БАЛТОН* s.m. 1. „palton”. 2. „gen de stofă pentru palton”. Față de încercarea infructuoasă de a explica modificarea [p] – [b] atât prin română, cât și prin bulgară, Al. Graur optează pentru o altă soluție, „originea trebuie căutată în grecește” (id., *ib.*).

Ca și în alte situații propunem o modalitate internă de săvârșire a modificării. Dat fiind faptul că, pe teren românesc, există alte situații de substituție surdă/sonoră, în cazul consoanelor angajate, respectiv [p] > [b], în poziție inițială, deja înregistrate de dicționare (cf. tc. *pazar* > rom. *bazar* – v. Gl. Dobr., DGS III s.v. și expr. *a face pazarul* „a târgui” id. *ib.*); *piștari* > *biștari* vezi SDLR s.v. după bg. *svieštar*, Munt., Mold. „bani, lovele”, *pichet* < fr. *piquet*, corelabil cu *bechet* < tc. *beket*, nu excludem, nici pentru dubletul în discuție, posibilitatea schimbării *palton* > *balton*. Motivația ar sta în sonoritatea suplimentară pe care labiala sonoră, la inițială, o conferă cuvântului. Al. Graur indica mediul de circulație al var. *balton*, limbajul „oamenilor neinstruiți”, fără să ne dăm seama dacă includea și segmentul unor vorbitori de grai. Culegerile de folclor dela sfârșitul secolului al XIX-lea

atestă varianta la nivel dialectal: *Să-mi dai cojoc, mocănesc / Să-ți dau un balton turcesc* (MAT. FOLK., 162). Cercetările dialectale recente, prin materialele publicate, confirmă cursul acesteia, în graiurile muntenești: (v. DGS I s.v.): *Mă, să-mi iau și eu un balton pă mine, că dac-oi muri nu-mi poartă nimenea cațaveica* [= manta femeiască v. DA s.v.] *care o am eu* (TDM III, pct. 691, Picior de Munte, Dragodana, Dâmbovița, 5).

PÁRFIE, DIN PARFIA...?

DLR înregistrează drept cuvânt autonom cu „etimologie necunoscută”, *parfie* s.f. 1. (prin Olt.) „nărav, viciu, cusur”: *Are parfia de-a ascunde* – CV 1951, nr. 5, p. 26. 2. (prin Munt.) „cauză, pricină”: *Din parfia lui s-a-mbolnăvit* (LR 1961, nr. 1, p. 24). *Din parfia asta să nu duci grijă* (ib.). Tot pentru Olt. ca s.f. îl înregistrează și D. Bărbuț, *Dicț. olt.* cu înțelesurile „viciu; defect; parte”, iar pentru Munt. menționăm Gl. Munt. care a reținut cuvântul asamblat în loc. conjunct., *din parfia* „din cauza, din pricina”: *Asta e din parfia la cișmelile astea. Cică ar fi fost odată un moșier și la semnat, cum să spun eu, s-a-nceput așa o literă ca D ... și din parfia-aia i-a pus numele Dracea.*

Contextele reținute pentru Muntenia atestă mai degrabă o construcție prepozițională, bine fixată *din parfia*, cu valoare conjuncțională „din cauza”: *din parfia lui, din parfia asta, din parfia la..., din parfia aia.*

Alte contexte atestă intruziunea cuvântului într-o locuțiune existentă: *din partea... mea > din parfia... mea poți să pleci* (CV 1952, nr. 5, p. 49).

Din păcate, după înregistrările din Oltenia, ar avea curs un cuvânt autonom cu înțelesul „nărav, viciu, cusur”, dar nesuținut de exemplificări, ceea ce ridică semne de întrebare. Citatul valorificat de DLR, în varianta integrală, purtând sigiliul politic al epocii: *Chiaburul Dragnea are parfia de a ascunde în fiecare an grâul pentru a nu-l da la colectare* (CV 1951, nr. 5, p. 26) relevă, la rândului, o locuțiune verbală *a avea parfia de...* „a obișnui”.

Incert ca autonomie, lexemul pare incert și ca etimon. Creație târzie, la nivel dialectal construcția ar putea fi apropiată de un element neologic: *parohie*. Între variantele fonetice ale acestuia, DLR a reținut *parofie*, cu răspândire la nivel dialectal: *Bălcăuții făceau o parofie cu 69 de familii* (Sbiera F.S. 81, după DLR). *Te-a dat la vreo parofie* (Stănoiu, C.I., p. 18, după DLR). Întrucât cunoaștem expresia *a fi din parohia cuiva* „a aparține...”, a fi binecunoscut de persoana în cauză”, putem presupune pătrunderea acesteia în lumea satelor și, la preluare, coruperea din punct de vedere formal și semantic: *din parofia*, prin sincopă *din parfia*. Dacă la început un preot ar fi afirmat (*e*) *din parohia mea*, la reproducere, prin deformare *parofie > parfie*, și prin aproximare s-a ajuns la atribuirea unui nou înțeles. *O iau... e din parfia mea* [despre o persoană rătăcită, bolnavă] s-ar fi decodat, *o iau* [acasă] *în ceea ce mă privește, din partea mea*; sau *A ajuns aici din parofia mea = din parfia mea* „din cauza mea”.

PĂREASĂ

Cuvântul-titlu, înregistrat în DLR, *păreasă* s.f. răspândit „prin Maramureș”, semnifică, după aceeași sursă „văduvă bătrână care, în fiecare sâmbătă a Postului Paștilor, duce prescuri la biserică”.

Cât privește originea acestuia, DLR declară „etimologia necunoscută”. În acest scop, încercăm să valorificăm una dintre atestările de care beneficiază lexemul. Înregistrat de Tache Papahagi în *Glosarul* aferent volumul său, *Graiul și folclorul Maramureșului*, ne oprim asupra articolului respectiv, formulat, lapidar de către autor: „*păreasă* v. explicația în text”. Cu siguranță, autorul consideră că textul „spune” foarte mult, cu alte cuvinte lectura paragrafului respectiv face superflua definiția: *În tăta sâmbăta, de Postu-mare, femeile bătrâne și văduite duc la beserecă prescuri de grâu pentru službă. Apoi aceste femei să Țcamă părease*. Într-adevăr citatul selectat explică pe deplin rostul femeilor în cauză, prestația lor pentru biserică fiind inseparabilă de *prescuri*. De altfel, acesta este și motivul pentru care ele sunt numite *păresc*. Legătura dintre obiectul activității lor, *prescuri*, și numele pe care și l-au atras din partea comunității, *părese*, pare destul de evidentă.

De regulă, astfel de denumiri sunt destul de transparente, evocând ocupația respectivă. Prin urmare, bătrâna care pregătește *prescurile* ar fi trebuit să se numească *prescurăreasă* (cf. *bucătăreasă*, *croitoreasă*, *plăpumăreasă*, *spălătoreasă* ș.a. derivate care specifică obiectul muncii, ocupația). De altfel, cuvântul integral este confirmat de SDLR printr-o definiție succintă, *prescurăreasă* „făcătoare de prescuri”, de CADE, care suprimă, ca și Scriban de altfel, detaliul temporal (în Postul Paștelui) și chiar de DLR unde figurează însoțit de mențiunea „rar”, de altfel, credibilă prin dimensiunea excesivă a derivatului, precum și de un citat corespunzător: *Părintele-duhovnic încheind privigherea... a trecut spre tijeaua prescurăresei* (Klopstock, 70).

De fapt, lungimea considerabilă, cât și structura cuvântului, sunt caracteristici care explică vulnerabilitatea acestuia. Intervenția prin haplogogie se dovedește soluția cea mai convenabilă pentru vorbitori, astfel încât de la *prescurăreasă* s-ar fi dezvoltat o variantă acceptabilă, *păreasă*.

Soluția DLR care alături de mențiunea „etim. nec.”, oferă sugestia cf. *păresimi* nu ni se pare motivată nici semantic, *prescurăreasa* fiind activă în tot cuprinsul anului, atunci când e nevoie, nefiind, deci, inseparabilă de indicația temporală, nici formal pentru că relația *păresimi* – *păreasă*, respectiv bază / derivat presupune dificultăți greu de depășit la analiză.

PITITIÓC

Înregistrat în DLR, adjectivul variabil *pititioc*, conform sursei citate, semnifică „mititel”: [despre ființe] 1. „ca dimensiune”; 2. „ca vârstă”: *Care prunc n-are noroc / Să moară de pititioc* (Papahagi, M., p. 24).

În privința etimonului, dicționarul citat face mențiunea „de la *pititel*, cu schimbare de sufix”.

Față de soluția DLR, propunem luarea în calcul a unei alte posibilități: contaminația sinonimică între adjectivele *pitic* + *mititioc*. Argumentele care conferă legitimitate acestora ar fi următoarele:

– în limba vorbită, contaminația, ca tendință a expresivității, are frecvență mai ridicată și mai motivată, decât schimbarea de sufix. Este foarte adevărat că, în cazul versurilor, rigorile proprii acestora reclamă, cu necesitate, astfel de modificări (cf. *supra*, *noroc* / *mititioc*);

– cel de al doilea termen angajat în impact, *mititioc* dispune de aceleași sensuri, și prin urmare, apare în aceleași contexte: *Care prunc n-are noroc* / *Da să moară mititioc* (Țiplea, P.P., 39). *Pasăre galbenă-n floare* / *Rău mi-ai cântat de năroc*, / *De când eram mititioc* (Papahagi, M., 38). Prin urmare, atragerea în contaminație cu *pitic*, pentru *mititioc*, se motivează deplin;

– existența unui derivat sinonimic, în limitele aceleiași familii lexicale, rezultat, în mod similar în urma contaminației, aproximativ dintre aceleași elemente, după cum precizează și DLR în cazul pe care îl avem în vedere: *pitititel*, contaminație între *pitic* și *mititel*: *Culcă-te tu pititel*, / *Și te scoală plugărel* (Marian, N., p. 324).

IZVOARE ȘI LUCRĂRI DE REFERINȚĂ

Adam 1902	Ion Adam, <i>Sybaris</i> . Roman. Editura Autorului (Tip. Ziar „Cronica” Thoma Basilescu, 1902).
AFLR	<i>Arhiva fonogramică a limbii române</i> a Institutului de Lingvistică al Academiei Române „Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti”.
ALRR – Munt. și Dobr.	<i>Atlasul lingvistic român pe regiuni. Muntenia și Dobrogea</i> , București, vol. I–III, de Teofil Teaha, Mihai Conțiu, Ion Ionică, Paul Lăzărescu, Bogdan Marinescu, Valeriu Rusu, Nicolae Saramandu, Magdalena Vulpe, 1996–2001; vol. IV, de Teofil Teaha (coord.), Ion Ionică, Bogdan Marinescu, Nicolae Saramandu, Magdalena Vulpe, 2004; vol. V, de Teofil Teaha (coord.), Bogdan Marinescu, Nicolae Saramandu, 2007.
ALM II	<i>Atlasul lingvistic moldovenesc</i> , redactat de R. Udler și V. Comarnițchi, cu participarea lui V. Melnic și V. Pavel, vol. I 1, 2; II, 1, 2. Chișinău 1968–1973.
Avram, 1962	Andrei Avram, <i>Siegmund A. Wolf, Großer Wörterbuch der Zigeunersprache (romanitšiw). Wortschatz deutscher und anderer europäischer zigeunerndialekte</i> în SCL 1962, XIII, nr. 3, p. 426–432.
Bacovia	George Bacovia, <i>Scânteii galbene</i> , Bacău, 1926.
Bărbuț, <i>Dicț. ol.</i>	Dorina Bărbuț, <i>Dicționar de grai oltenesc</i> , Craiova, 1990.
BER	<i>Bălgarski Etimologičer rečnik</i> . Sofia, Bălgarska Akademija na Naukite. Institut za bălgarski Ezik, 1971.
Bârlea AP I–III	Ovidiu Bârlea, <i>Antologie de proză populară epică</i> [vol.] I–III. [București]. Editura pentru Literatură, 1966.
BL I ș.u.	„Bulletin linguistique”, București, 1933–1948.

- Bud, P. P.
CADE Tit Bud, *Poezii populare din Maramureș*, adunate de ... București, 1908.
I.-Aurel Candrea – Gh. Adamescu, *Dicționarul enciclopedic ilustrat*.
Partea I: *Dicționarul limbii române din trecut și de astăzi* de I. – Aurel
Candrea. Partea II: *Dicționarul istoric și geografic ilustrat*, de Gh.
Adamescu, București, Editura „Cartea Românească”, [1926–1931].
- Caragiale 2001 I.L. Caragiale, *Publicistică* [În periodice]. Ediție îngrijită de Stancu Ilin
și Constantin Hărlav. *Prefață* de E. Simion. București, Editura Univers
Enciclopedic.
- Caragiale 2002 I.L. Caragiale, *Corespondență IV*. Ediție îngrijită de Stancu Ilin și
Constantin Hărlav. *Prefață* de E. Simion. București, Editura Univers
Enciclopedic.
- Coman, Gl. Petre Coman, *Glosar dialectal*. București, Monitorul Oficial și Imprimeria
Națională, 1939 (Academia Română, Memoriile Secțiunii Literare. Seria
III, tomul IX, Mem. 5).
- Contraș 1982 Eugenia Contraș, *Completări și îndreptări la DLR*. Litera M II. Cuvinte
neînregistrate în LRXXXI, nr. 1, p. 21–31.
- Costin, Gr. Băn.
Corbea, D. L. Costin, *Graiul bănățean*. „Studii și cercetări”. Vol. I. Timișoara 1926.
Teodor Corbea, *Dictiones latinae cum valachies interpretation*. Ediție de
Alin-Mihai Gherman. Volumul I. Cluj-Napoca, Editura Clusium, 2001.
- Coșbuc 1973 G. Coșbuc, *Opere alese*, vol. IV. Scrieri în proză. Ediție îngrijită de
Gavril Scridon. București. Editura Minerva, 1979.
- CV „Cum vorbim”. Revistă pentru studiu și explicarea limbii. București,
anul I, (1949) ș.u.
- DA Academia Română, *Dicționarul limbii române*, București, 1913–1948.
DGS I–III *Dicționarul graiurilor dacoromâne sudice*. Volumul I, Literele A–C, București,
2009; volumul II, Literele D–O, București, 2010; volumul III, Literele P–Z,
București, 2011, coord. Maria Marin.
- Dicț. dialectal* *Dicționar dialectal* (cuvinte, sensuri, forme). Vol. I–V. Redactor
responsabil Rubin Udler, Chișinău 1985.
- Dinu, Ț.O. Titu Dinu, *Graiul din Țara Oltului*. București 1923. Extras din revista
„Grai și suflet”.
- DLR Academia Română, *Dicționarul limbii române* (DLR). Serie nouă,
București, 1965 ș.u.
- DLRM *Dicționarul limbii române moderne*. București, 1958 (Academia
Română, Institutul de Lingvistică din București).
- FOLC. OLT. MONT. I *Folclor din Muntenia și Oltenia. Texte alese din colecții inedite*. Vol. I
(București]. Editura pentru Literatură și Artă, 1967.
- Gane N. Gane, *Scrieri*. Ediție îngrijită, note și bibliografie de Ilie Dan,
București, Editura Minerva, 1979.
- Gl. Argeș* D. Udrescu, *Glosar regional Argeș*. București, Editura Academiei, 1967.
Gl. Dobr. *Glosar Dobrogea* de Paul Lăzărescu și Nicolae Saramandu, în *Texte
dialectale și glosar. Dobrogea*, de Paul Lăzărescu, Victorela Neagoe,
Ruxandra Pană, Nicolae Saramandu, 1987.
- Gl. Munt.* *Glosar dialectal. Muntenia*, de Maria Marin, Iulia Mărgărit, București, 1999.
Gl. Olt. *Glosar dialectal. Oltenia*, întocmit sub conducerea lui Boris Cazacu.
București, Editura Academiei, 1967.
- Graur, ER* Al. Graur, *Etimologii românești*, București, Editura Academiei, 1975.
I. Cr. „Ion Creangă”, revistă de limbă, literatură și artă populară. Bârlad. Anul
I (1908) ș.u.
- Izv. I ș.u. „Izvorașul”, revistă muzicală și populară. Turnu-Severin. Anul I (1920) ș.u.
LR „Limba română”, București, 1952 și urm.

- Lexic reg., I-II *Lexic regional*, I, redactor coordonator: Gh. Bulgăr, 1960; II, redactor-coordonator: Lucreția Mareș, 1967 (Societatea de Științe Istorice și Filologice).
- MAT. FOLK. *Materialuri folkloristice*. Culese și publicate sub auspiciile Ministerului Cultelor și Învățământului Public, prin îngrijirea lui Gr. G. Tocilescu. Volumul I (*Poesia poporană*, părțile I-II) –II. București, 1900.
- Mărgărit, *Vocab.* Iulia Mărgărit, *Vocabularul graiurilor dacoromâne sudice*. București, Editura Academiei Române, 2009.
- Mărgărit, PE Iulia Mărgărit, *Propuneri etimologice*, „Etymologica” 30, București, Editura Academiei, 2017.
- Mărgărit 2017 Iulia Mărgărit, *Interpretări lexical-etimologice*, în LR LXVI, nr. 1, p. 53–63.
- NALR – Olt. *Noul Atlas Lingvistic pe Regiuni. Oltenia*. Vol. I–V, întocmit sub conducerea lui Boris Cazacu, de Teofil Teaha, Ion Ionică și Valeriu Rusu, București, 1967–1984.
- Papahagi, *Maram.* Tache Papahagi, *Graiul și folclorul Maramureșului*. București, Cultura Națională, 1925.
- Pascu, *Suf.* Dr. G. Pascu, *Sufixe românești*. Edițiunea Academiei Române, București, 1916.
- Păsculescu L.P. Nicolae Păsculescu, *Literatură populară românească*. Adunată de... Cu 30 arii notate de Gheorghe Mateiu. București, 1910.
- Pătrășcanu, *Înzăpădiți* D. D. Pătrășcanu, *Opere alese*. Ediție îngrijită și prefațată de Viorica Farcașiu, Iași, Editura Junimea, 1971.
- Seche 1962 Luiza Seche, *Sufixul -ură / -ătură, -etură, -itură, -sură, -tură*, în *Studii și material a cuvintelor*, volumul al III-lea, p. 187–196.
- Stere 2010 C. Stere, *Opere*, vol. II. Ediție îngrijită de Victor Durnea. București, Fundația Națională pentru Știință și Artă.
- Șez. *Șezătoarea*. Revistă pentru literatură și tradițiuni populare. Director: Artur Gorovei, Fălțiceni. Anul I, 1892 ș. u.
- TDM, I–III *Texte dialectale. Muntenia*, sub conducerea lui Boris Cazacu. Vol. I, de Galina Ghiculete, Paul Lăzărescu, Maria Marin, Bogdan Marinescu, Ruxandra Pană, Magdalena Vulpe, București, 1973; vol. II, de Paul Lăzărescu, Maria Marin, Bogdan Marinescu, Victorela Neagoe, Ruxandra Pană, Magdalena Vulpe, București, 1975; vol. III, de Costin Bratu, Galina Ghiculete, Maria Marin, Bogdan Marinescu, Victorela Neagoe, Ruxandra Pană, Marilena Tiugan, Magdalena Vulpe, București, 1987.
- TDRG H. Tiktin, *Rumänisch-deutsches Wörterbuch*, 2. Überarbeitete und ergänzte Auflage von Paul Miron Band I–III, Wiesbaden I: 1986; II: 1988, III: 1989, 1903, 1911, 1924.
- Teodorescu, P.P. G. Dem. Teodorescu, *Poesii populare române*, Culegere de ..., București 1885.
- Țiplea PP V. Vârcol, *Graiul din Vâlcea*, București, 1910.
- Vârcol V. Iuliu A. Zanne, *Proverbele românilor*. Vol. I–X, 1895–1912.
- Zanne P.P.

Institutul de Lingvistică al Academiei Române
 „Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti”,
 București, Calea 13 Septembrie nr. 13